

УДК 321.7; 174:32

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-27>

Андрій Міщук

ORCID: 0000-0002-2585-7110

Мар'яна Міщук

ORCID: 0000-0002-2589-6582

ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА В ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ: ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

У сучасних умовах розвитку демократичних політичних систем проблема етичної поведінки в діяльності представницьких органів влади набуває особливої значущості. Посилення ролі публічної політики, відкритість політичних процесів і зростання впливу громадської думки актуалізують вимоги до морально-етичних стандартів діяльності обраних представників. Етична поведінка депутатів є важливим чинником формування довіри громадян до інститутів влади, визначає рівень їхньої політичної легітимності й безпосередньо впливає на ефективність реалізації владних повноважень.

У політичному вимірі етична поведінка не обмежується дотриманням формально встановлених правових норм, а охоплює ширше коло принципів – відповідальність, доброчесність, прозорість, підзвітність та орієнтацію на публічний інтерес. Порушення цих принципів у діяльності представницьких органів влади призводить до зниження якості політичних рішень, поширення політичного цинізму та зростання соціального напруження. Саме тому етична складова політичної діяльності дедалі частіше розглядається як необхідний елемент демократичного врядування, а не як другорядна характеристика політичної культури.

Актуальність дослідження зумовлюється також процесами інституційних трансформацій, які супроводжуються переглядом ролі й відповідальності представницьких органів влади. В умовах демократичних змін виникає потреба в науковому осмисленні механізмів формування та регулювання етичної поведінки політичних акторів, а також у визначенні меж політичної відповідальності депутатів перед суспільством. Недостатня інституціоналізація етичних норм, фрагментарність контролю за їх дотриманням і суперечності між політичною доцільністю й моральними вимогами підсилюють значення комплексного політичного аналізу цієї проблеми. У зв'язку з цим дослідження етичної поведінки в діяльності представницьких органів влади є своєчасним і необхідним для поглиблення теоретичних підходів до розуміння сучасної політики та вдосконалення практик демократичного управління.

Ключові слова: етична поведінка, політична етика, представницькі органи влади, депутатська діяльність, політична відповідальність, політична культура, демократичні інститути, публічна влада, публічний інтерес, політичне врядування.

Вступ. Етична поведінка є невід'ємною складовою функціонування представницьких органів влади й важливим показником рівня розвитку політичної культури суспільства. У процесі здійснення владних повноважень депутати є не лише носіями політичного мандата, а й публічними суб'єктами, поведінка яких формує уявлення громадян про справедливість, відповідальність і відкритість політичної системи. Саме тому етичні орієнтири депутатської діяльності набувають політичного значення, виходячи за межі індивідуальних моральних переконань.

Метою статті є комплексне дослідження етичної поведінки в діяльності представницьких органів влади як важливої складової політичного процесу, з'ясування її політичного

© А. Міщук, М. Міщук, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

виміру, ролі у формуванні легітимності публічної влади та визначення основних проблем і напрямів удосконалення етичних стандартів депутатської діяльності в умовах сучасних демократичних систем.

Матеріал і методи дослідження. Під час дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Зокрема, методи аналізу та синтезу використано для осмислення теоретичних підходів до розуміння етичної поведінки в діяльності представницьких органів влади й виокремлення її ключових політичних характеристик. Індукція та дедукція дали змогу сформулювати узагальнення щодо впливу етичних норм на політичну відповідальність та ефективність депутатської діяльності на основі конкретних емпіричних і нормативних прикладів. Системний підхід використано з метою аналізу етичної поведінки як складової політичної системи, що перебуває у взаємозв'язку з правовими, інституційними й культурними чинниками.

Результати та обговорення. У політичній науці етична поведінка розглядається як багатовимірне явище, що поєднує нормативні вимоги, інституційні правила та реальні практики політичної взаємодії.

Представницькі органи влади є простором постійного узгодження різноманітних суспільних і політичних інтересів, де взаємодія між депутатами, політичними силами та громадянськістю визначає ефективність законодавчого процесу. У цьому контексті етичні норми виконують роль регулятора політичної конкуренції, забезпечуючи баланс між інтересами різних сторін, спрямовують публічні комунікації та координують процес ухвалення рішень. Етична поведінка депутатів не обмежується формальним дотриманням законів і правил регламенту; вона передбачає активне врахування суспільних очікувань, прояви порядності, доброчесності й професійної відповідальності у взаємодії як із колегами по парламенту, так і з громадянами.

Політичний вимір етичної поведінки проявляється через здатність депутатського корпусу діяти в межах публічного інтересу, поєднуючи власні політичні ініціативи з принципами інституційної лояльності й політичної відповідальності. Це передбачає, що парламентарі повинні не лише представляти своїх виборців і політичні фракції, а й ураховувати загальносуспільні наслідки ухвалених рішень, уникати конфліктів інтересів, утримуватися від дій, що можуть компрометувати інституцію парламенту, і підтримувати довіру до законодавчого органу. Етичні стандарти стають не тільки регулятором поведінки окремого депутата, а й чинником стабільності й легітимності парламенту як ключового інституту демократичної влади.

Етична поведінка депутатів є ключовим елементом політичної культури та функціонування демократичних інститутів. Вона забезпечує баланс між індивідуальною моральною відповідальністю політичного актора й колективними очікуваннями суспільства щодо прозорості, доброчесності та підзвітності представницьких органів влади. Політична діяльність депутатів відбувається в умовах складної взаємодії між правовими нормами, політичними традиціями й соціальними очікуваннями, що робить етичні орієнтири невід'ємною складовою процесу ухвалення рішень і формування суспільної довіри.

З огляду на це, етичні стандарти депутатської діяльності реалізуються не лише на рівні особистих переконань і професійної совісті, а й через формалізовані механізми регулювання, закріплені в політико-нормативних документах. Саме ці документи встановлюють конкретні правила поведінки, визначають межі допустимого впливу на прийняття рішень, регламентують процедури конфлікту інтересів і відповідальності за порушення етичних норм. Таким чином, аналіз політико-нормативних актів є необхідним для розуміння того, як формуються стандарти етичної поведінки депутатів, а також для оцінки ефективності їх застосування в реальній практиці представницьких органів влади.

Парламентська етика – вид професійної етики, що регулює відносини, які виникають у ході законотворчої та іншої парламентської діяльності, а також позапарламентської діяльності, пов'язаної з виконанням функцій народного депутата.

Парламентська етика – це система норм, правил і стандартів поведінки, що регулюють діяльність парламенту як колективного представницького органу. Вона визначає порядок роботи пленарних засідань, комітетів, процедур ухвалення рішень, взаємодію між депутатами й взаємини парламенту з іншими інституціями влади. Парламентська етика спрямована на забезпечення дисципліни, конструктивного співробітництва, дотримання регламентних норм і підвищення легітимності колективних рішень у межах законодавчого процесу.

Депутатська етика – це система моральних і професійних норм, які визначають поведінку окремого народного депутата в процесі виконання ним своїх обов'язків. Вона включає особисті якості парламентарія, такі як чесність, порядність, відповідальність, гідність, совість, а також професійні стандарти поведінки, що забезпечують повагу до колег, громадян і державних інститутів. Депутатська етика регулює дії парламентарія не лише в правовому, а й у моральному та соціальному вимірі, формуючи орієнтири для прийняття рішень, публічних виступів і взаємодії з виборцями [14].

Взаємозв'язок між парламентською та депутатською етикою полягає в тому, що індивідуальна поведінка депутата є фундаментальною складовою колективної етики парламенту. Дотримання норм депутатської етики сприяє формуванню прозорих, дисциплінованих і легітимних практик роботи парламенту, тоді як регламентовані правила парламентської етики створюють рамки для реалізації моральних і професійних стандартів окремого депутата. Парламентська й депутатська етика взаємно доповнюють одна одну, забезпечуючи ефективність, моральність і легітимність представницького органу.

Парламентська етика визначає загальні стандарти поведінки народних депутатів і формує систему професійних і моральних цінностей, яких вони повинні дотримуватися у своїй діяльності. Вона передбачає чесність, що забезпечують добросовісність, прозорість дій, виконання обіцянок перед громадянами й уникнення конфліктів інтересів. Важливою складовою є відкритість і підзвітність, яка проявляється в доступності інформації про роботу депутатів, участі в публічних обговореннях і регулярному звітуванні перед суспільством. Депутати мають розглядати свою діяльність як публічну службу, орієнтовану на задоволення інтересів громадян, дотримуватися конфіденційності службової інформації та зберігати довіру колег і виборців. Крім того, парламентська етика вимагає рівного ставлення до всіх учасників політичного процесу, недискримінації за будь-якими ознаками, а також активного сприяння розвитку демократичних інститутів і правової держави [4].

Етико-правове регулювання є невід'ємною складовою діяльності парламенту, оскільки воно визначає стандарти поведінки депутатів і сприяє підвищенню довіри суспільства до законодавчого органу. Діяльність народних депутатів охоплює різні сфери суспільного життя й передбачає високий рівень моральної відповідальності перед виборцями. Вона є частиною безперервного процесу державного розвитку та модернізації, який реалізується через прийняття нормативно-правових актів, що регулюють функціонування суспільства. Особливість депутатської роботи полягає в необхідності поєднувати законотворчі завдання з високою професійною компетентністю, культурою та дотриманням етичних стандартів, що забезпечує ефективність і легітимність прийнятих рішень [10].

Одним із центральних аспектів етико-правового регулювання є діяльність народних депутатів у різних сферах суспільного життя, що передбачає високий рівень моральної відповідальності перед виборцями. Це зумовлено тим, що парламентарії є посередниками між державними інститутами та громадянами, а їхні дії безпосередньо впливають на якість життя суспільства й ефективність реалізації державної політики. У цьому контексті етичні

стандарти стають не лише формальними правилами поведінки, а й засобом підтримання довіри між депутатом і виборцями, оскільки саме від доброчесності й порядності парламентарія залежить сприйняття його рішень як легітимних і справедливих.

Важливим аспектом є те, що депутати повинні враховувати інтереси громадян на всіх етапах своєї діяльності: від участі в законотворчому процесі до безпосередньої взаємодії з виборцями. Це передбачає зважене та прозоре прийняття рішень, яке відповідає суспільним очікуванням і сприяє соціальній стабільності. Парламентарії повинні проявляти відповідальність не лише за формальне виконання службових обов'язків, а й за наслідки своїх рішень для різних груп населення, ураховуючи соціальні, економічні та політичні фактори.

Доброчесність і порядність у взаємодії із суспільством є ключовими принципами цієї діяльності. Вони включають відкритість і готовність до діалогу, повагу до думок і прав громадян, уникнення маніпуляцій і конфліктів інтересів.

Другим ключовим аспектом є діяльність представників органів влади як безперервний процес державного перетворення та модернізації. Народні депутати беруть активну участь у формуванні політичних і правових умов, що визначають розвиток держави, сприяють реалізації реформ і впровадженню модернізаційних ініціатив у різних сферах життя суспільства. Через законодавчу та контрольну діяльність парламентарії впливають на ефективність роботи державних інституцій, стабільність політичної системи та здатність держави реагувати на соціальні й економічні виклики.

У цьому контексті дотримання етичних стандартів набуває особливого значення, оскільки воно визначає спосіб поєднання депутатської ініціативи з публічним інтересом. Депутати повинні забезпечувати прозорість і доброчесність своїх рішень, уникати конфліктів інтересів і брати до уваги суспільні очікування при реалізації реформ. Етичні орієнтири виконують роль регулятора поведінки, допомагаючи парламентаріям збалансувати політичну активність із відповідальністю перед громадянами, що підвищує легітимність прийнятих рішень і зміцнює довіру до державних інститутів. Діяльність депутатів у процесі державного перетворення поєднує політичну ініціативу, законодавчі функції та етичну відповідальність, забезпечуючи стабільний розвиток державних інституцій і підтримку демократичних принципів у суспільстві.

Особливість депутатської діяльності полягає у вирішенні широкого спектру завдань через прийняття нормативно-правових актів, які безпосередньо впливають на функціонування суспільства й забезпечують правову регламентацію його життєдіяльності. Законодавча робота парламентаріїв передбачає не лише формальне внесення законопроектів, постанов чи інших нормативних документів, а й системний підхід до оцінки їхнього змісту та наслідків для різних соціальних, економічних і політичних сфер.

Ефективність законів і рішень значною мірою залежить від дотримання процедур, які забезпечують прозорість, легітимність і правомірність законотворчого процесу. Це включає правильне оформлення законопроектів, їх обговорення в комітетах, аналіз суспільних наслідків і врахування думки експертів і громадськості.

Крім того, для прийняття якісних рішень необхідна професійна підготовка та компетентність депутатів, що включає глибокі знання в правовій сфері, аналітичні навички й здатність до прогнозування соціальних та економічних ефектів законодавчих актів. Важливу роль відіграє також аналітичне обґрунтування рішень, яке дає змогу уникати недосконалих або конфліктних норм, забезпечуючи їх прийнятність і виконуваність у суспільстві. Законотворча діяльність депутатів є складним поєднанням процедурної дисципліни, професійної компетентності, аналітичної оцінки й етичної відповідальності. Вона визначає не лише легітимність законів, а й рівень довіри громадян до парламенту як інституту, здатного забезпечити стабільність і розвиток державних інституцій.

Не менш значущим аспектом депутатської діяльності є законотворча робота, яка потребує високого рівня професійної підготовки, політичної культури та компетентності парламентаріїв. Вона передбачає не лише глибоке знання правових норм і процедур, а й здатність до комплексної оцінки наслідків прийнятих рішень з етичної, соціальної, економічної та політичної точок зору. Депутати повинні прогнозувати вплив законів на різні групи населення й державні інституції, забезпечуючи при цьому баланс між інтересами громадян, суспільства й держави.

Законотворчість вимагає формування нормативно-правових актів, які відповідають принципам справедливості, рівності й демократичності, а також сприяють зміцненню правової держави та розвитку демократичних інститутів. Етичні орієнтири в цьому процесі визначають межі допустимої поведінки депутатів, допомагають уникати конфліктів інтересів і забезпечують легітимність і прозорість прийнятих рішень. У підсумку високий рівень професіоналізму й дотримання етичних норм у законотворчій діяльності не лише підвищує якість законів, а й зміцнює довіру громадян до парламенту як інституту, здатного ефективно виконувати свої функції.

У комплексі ці аспекти визначають етико-правові орієнтири парламентської діяльності, сприяють формуванню відповідальної політичної поведінки депутатів і підвищують якість законодавчого процесу

В Україні етична поведінка депутатів регламентується низкою політико-нормативних документів, які поєднують правові та морально-етичні стандарти діяльності обраних представників. Серед ключових нормативних актів варто виокремити Конституцію України, яка закладає основні принципи організації влади та визначає права й обов'язки народних депутатів; Закон України «Про статус народного депутата України», що конкретизує обов'язки, права, обмеження та механізми відповідальності депутатів

Народні депутати України мають особливий правовий статус, який передбачає, що вони не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або за висловлювання, зроблені під час роботи у Верховній Раді та її органах. Це правило покликане забезпечити свободу парламентської діяльності й гарантувати можливість депутатам вільно висловлювати позиції, брати участь у дискусіях та ухвалювати політичні рішення без ризику правових переслідувань.

Водночас Конституція України встановлює чіткі обмеження щодо поведінки депутатів: вони несуть відповідальність у випадках, коли їхні висловлювання чи дії містять образу або наклеп щодо інших осіб (стаття 80) [9; 12].

Така норма поєднує правову регламентацію з етичними стандартами діяльності депутата. Дотримання принципів етики в цьому контексті передбачає, що парламентарій повинен утримуватися від висловлювань, які можуть принизити гідність інших народних депутатів, посадових осіб або громадян, а також уникати поширення недостовірної інформації, здатної завдати шкоди репутації. Відповідальність за образу та наклеп стає ключовим механізмом, що інтегрує етичні вимоги до поведінки депутата в практику законодавчої діяльності. Вона забезпечує баланс між свободою висловлювання та моральною відповідальністю, сприяє підтриманню взаємоповаги в парламенті й зміцненню довіри громадян до інституту представницької влади. Етичні стандарти в цьому випадку виконують функцію внутрішнього регулятора, який коригує поведінку парламентарія та зменшує ризик політичних конфліктів і соціального напруження.

У статті 8 Закону України «Про статус народного депутата України» чітко прописано: «У своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загальновизнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу. Неприпустимим є використання

народним депутатом свого депутатського мандата всупереч загальновизнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави» [2]. Ця норма встановлює моральні орієнтири, які повинні керувати поведінкою депутата в публічному просторі та під час виконання його службових обов'язків. Вона підкреслює значущість особистої гідності й поваги до інших учасників політичного процесу як передумови для формування довіри до представницьких інститутів. Етичні вимоги до депутатів не обмежуються суто індивідуальними моральними принципами. Вони спрямовані на забезпечення стабільності інституцій, легітимності парламенту та захисту суспільних інтересів [12].

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» (глава 9) визначає правила дотримання дисципліни й етичних норм народними депутатами під час пленарних засідань. Вона регламентує порядок поведінки парламентаріїв і промовців, установлює заборону на образливі, непристойні або дискримінаційні висловлювання, а також порядок реагування на порушення, включно з попередженням, наданням слова для репліки та можливим тимчасовим обмеженням участі в засіданнях [1].

Регламент також поширює вимоги дисципліни на присутніх на пленарних засіданнях осіб, забороняючи дії, які перешкоджають роботі парламенту. Загалом ці положення регламенту виконують три ключові функції:

1. Превентивну – створюють рамки допустимої поведінки та стимулюють депутатів дотримуватися етичних стандартів.
2. Корективну – передбачають поетапні заходи впливу у випадку порушень, що дає змогу запобігти ескалації конфліктів.
3. Прозорості й підзвітності – через письмові заяви, процедури розгляду скарг і публічне оприлюднення рішень громадськість отримує інструменти для оцінки етичності дій парламентаріїв.

Ці норми регламенту забезпечують дотримання парламентської етики, формують культуру професійної поведінки депутатів і підтримують авторитет парламенту як інституту, здатного ефективно представляти суспільні інтереси [1]. Правила депутатської етики не можуть отримати вичерпного й універсального правового визначення, оскільки вони базуються на загальних морально-етичних принципах, таких як честь, гідність, повага до інших, доброчесність і відповідальність. Ці категорії є фундаментальними для суспільного сприйняття професійної поведінки депутата, але вони залишаються доволі абстрактними та суб'єктивними, що ускладнює їх формалізацію у вигляді конкретних правових норм. Спроба повністю визначити етичні правила на юридичному рівні ризикує втратити гнучкість і здатність урахувати специфіку різноманітних політичних і соціальних ситуацій, із якими стикаються народні депутати у своїй діяльності [3].

Водночас законодавче окреслення основних принципів і правил депутатської етики є надзвичайно важливим і доцільним. Чітке формулювання етичних стандартів дає змогу створити основу для об'єктивної оцінки дій парламентаріїв, визначає рамки допустимої поведінки та забезпечує механізми контролю за дотриманням норм. Наприклад, установлення вимог щодо доброчесності, відкритості у взаємодії з виборцями та колегами, уникнення конфліктів інтересів і дискримінаційних дій дає змогу більш системно регулювати професійну поведінку депутатів, роблячи її прогнозованою та зрозумілою для суспільства.

Законодавче визначення принципів етики не лише сприяє дисципліні й відповідальності в парламентській діяльності, а й виконує превентивну функцію. Воно формує стандарти очікуваної поведінки, відповідно до яких парламентарії можуть орієнтуватися в складних етичних ситуаціях, що виникають у процесі законотворчої та контрольної діяльності. Крім того, установлення таких правил підвищує прозорість парламенту, оскільки громадськість отримує чіткі критерії для оцінки дій депутатів і може контролювати дотримання ними етичних норм.

Поєднання загальних моральних принципів із законодавчо визначеними правилами етики дає змогу забезпечити баланс між гнучкістю моральної оцінки та конкретністю правового регулювання. Це формує ефективний механізм саморегуляції парламенту, зміцнює довіру громадян до його інститутів і підвищує якість демократичного управління, адже етична поведінка депутатів стає не лише особистою рисою, а й суспільним стандартом професійної діяльності.

Дотримання депутатами етичних норм забезпечується через низку інституційних механізмів, що поєднують формальні правові інструменти та внутрішньопарламентські процедури. Одним із ключових механізмів є діяльність Комітету з питань Регламенту, депутатської етики й організації роботи Верховної Ради України, який здійснює моніторинг поведінки парламентаріїв, оцінює можливі порушення етичних стандартів і рекомендує заходи для їхнього усунення. Створений 29 серпня 2019 року на підставі Постанови Верховної Ради України № 19-IX, комітет є спеціалізованим органом парламентської системи, який поєднує регуляторну, контрольну та дорадчу функції у сфері організації роботи Верховної Ради, дотримання депутатської етики та регламентних процедур [8]. Функціонування такого комітету свідчить про прагнення українського парламенту формалізувати механізми внутрішньої саморегуляції та забезпечити дотримання стандартів етичної поведінки. Комітет виконує функцію політичного арбітра всередині парламентської системи, визначаючи рамки допустимої поведінки депутатів, оцінюючи порушення етичних норм і пропонуючи заходи для відновлення регламентної дисципліни. Кількісний склад комітету станом на січень 2026 року становить 10 депутатів, що відображає баланс між представництвом різних політичних фракцій та ефективністю ухвалення рішень у колегіальному форматі. Така структура забезпечує одночасно достатній рівень представництва політичних сил і можливість оперативного реагування на випадки порушення етичних і регламентних норм.

Поведінка депутатів Верховної Ради України часто не відповідає загальновизнаним етичним і моральним стандартам, що негативно впливає на ефективність роботи парламенту, легітимність ухвалених рішень і довіру громадян до інститутів влади. Найпоширенішими проблемами є систематичне голосування «за іншого», коли депутати виконують голосування не особисто, що порушує принцип індивідуальної політичної відповідальності й знижує прозорість процесу ухвалення рішень. Часто спостерігається відсутність парламентаріїв у сесійній залі під час запланованих голосувань, що призводить до недостатньої репрезентативності рішень і ставить під сумнів легітимність колективних політичних рішень.

Суттєвою проблемою є непристойна або агресивна риторика на адресу колег, що формує конфліктну атмосферу в парламенті, посилює політичну напруженість і знижує рівень взаємоповаги серед народних депутатів [6].

Однією з ключових проблем депутатської етики є уникнення конфлікту інтересів. Це передбачає, що народний депутат не повинен допускати ситуацій, у яких його особисті чи матеріальні інтереси можуть впливати на виконання службових обов'язків або прийняття рішень у парламенті. Дотримання цього принципу потребує прозорості в питаннях доходів, майна та потенційних вигод, що можуть мати відношення до законодавчої діяльності. Депутати зобов'язані своєчасно декларувати свої доходи та майно, повідомляти про наявність будь-яких конфліктів інтересів і вживати заходів для їх урегулювання. У складних або неоднозначних ситуаціях може бути доцільною консультація кваліфікованого адвоката, яка дає змогу ідентифікувати потенційні конфлікти й розробити способи їх усунення, забезпечуючи при цьому відповідність поведінки парламентарія етичним стандартам.

Не менш важливим є етичний аспект зовнішньої діяльності депутата та взаємодії з виборцями. Діяльність народного обранця не обмежується лише роботою в стінах парламенту; вона включає участь у громадських заходах, спілкування з громадянами та реагування

на їхні потреби. Високий рівень етичної поведінки передбачає відкритість, готовність надавати підтримку у вирішенні проблем виборців і діяти виключно в інтересах громадськості. У цьому контексті онлайн-консультації з адвокатом або іншими фахівцями можуть бути корисними для своєчасного надання правової підтримки та запобігання порушенням етичних і законодавчих норм під час взаємодії з громадянами [5].

Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, який поєднує як інституційні, так і культурно-моральні механізми.

У більш ніж 85 країнах світу запроваджені Кодекси поведінки парламентарів, які є важливим інструментом регулювання етичної поведінки народних депутатів. У загальному вигляді такі документи містять перелік етичних принципів і стандартів поведінки, яких парламентарій має дотримуватися в процесі виконання своїх професійних обов'язків, а також визначають санкції в разі їх порушення. Фактично формат і структура кодексів можуть суттєво відрізнятися залежно від країни [13]. У деяких випадках це детально структурований документ, який містить конкретні правила поведінки, визначає сфери їх застосування та надає чіткі механізми дисциплінарного реагування. В інших країнах кодекс має більш узагальнений характер і зосереджується на викладі основних професійних цінностей, принципів порядності, доброчесності й відповідальності, залишаючи деталі щодо процедур і санкцій для окремих нормативних актів або внутрішніх регламентів парламенту. Кодекси поведінки виконують подвійну функцію: вони забезпечують формалізацію етичних стандартів депутатської діяльності та служать орієнтиром для парламентарів у щоденній практиці, водночас адаптуючись до політичного й правового контексту конкретної держави. Їх упровадження сприяє підвищенню прозорості роботи парламентів, зміцненню дисципліни серед депутатів і формуванню довіри громадян до представницьких органів влади.

Щодо України, то, на переконання А. Погорелової, розроблення й упровадження такого кодексу етичної поведінки депутатів є надзвичайно актуальними для Верховної Ради України, оскільки воно дасть змогу формалізувати стандарти поведінки парламентаріїв, створити механізми контролю за їх дотриманням і встановити чіткі критерії для оцінки етичності дій народних депутатів [11].

Наприкінці 2022 року група народних депутатів із різних фракцій і груп зареєструвала Законопроект України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правил етичної поведінки народних депутатів (Етичного кодексу)» № 8327. Законопроект № 8327 передбачає впровадження єдиних норм етичної поведінки для народних депутатів, які охоплюють усі аспекти їхньої професійної діяльності та взаємодії з колегами, посадовцями, громадськістю й медіа. Документ установлює загальні принципи доброчесності, поваги та відповідальності, а також створює механізми контролю за їх дотриманням через спеціальний парламентський орган.

Законопроект передбачає систему санкцій: одноразове порушення тягне за собою попередження; повторне – проходження курсу з етики й тимчасове відсторонення від пленарних засідань; подальші порушення – обмеження участі в засіданнях комітетів і комісій і тимчасове позбавлення виплат.

Таким чином, Законопроект створює ефективний механізм формалізації етичних стандартів депутатської поведінки, поєднуючи норми, контроль і санкції, що сприяє підвищенню дисципліни парламентаріїв і довіри суспільства до Верховної Ради України [7].

Важливим елементом забезпечення дотримання парламентської етики є превентивні механізми та публічний контроль, у яких значну роль відіграє інститут медіа. Превентивні заходи передбачають запровадження таких правил і процедур, які формують очікування щодо поведінки депутатів ще до настання можливих порушень. Це включає формалізацію етичних стандартів, їх обов'язкове оприлюднення та навчальні програми

для парламентаріїв, що підвищують обізнаність депутатів про допустимі норми поведінки й наслідки їх порушення.

Публічний контроль і роль медіа створюють додатковий рівень відповідальності парламентаріїв перед суспільством. Висвітлення роботи парламенту в ЗМІ та соціальних мережах, відкритість пленарних засідань і комітетських засідань, регулярне оприлюднення результатів голосувань і звітів про діяльність комітетів сприяє формуванню суспільного тиску на депутатів. Це, у свою чергу, стимулює парламентаріїв дотримуватися встановлених етичних норм і стандартів професійної поведінки, оскільки їхні дії стають предметом пильної уваги громадськості.

Таким чином, превентивні механізми в поєднанні з відкритістю парламентських процедур і медіаконтролем створюють комплексний підхід до забезпечення парламентської етики, де формальні правила поєднуються з інструментами соціального контролю. Такий підхід підвищує прозорість діяльності Верховної Ради України, зміцнює довіру громадян до представницького органу та сприяє формуванню відповідальної політичної культури в суспільстві.

Висновки. Етична поведінка в діяльності представницьких органів влади посідає важливе місце в структурі сучасного політичного процесу й істотно впливає на функціонування демократичних інститутів. Вона є не лише проявом індивідуальних моральних орієнтирів депутатів, а й складовою інституційного середовища, яке визначає правила політичної взаємодії, характер публічних комунікацій і процес ухвалення політичних рішень. Політичний вимір етичної поведінки проявляється через поєднання нормативних вимог, інституційних механізмів і практик депутатської діяльності. Дотримання принципів доброчесності, прозорості й політичної відповідальності сприяє підвищенню якості представництва інтересів громадян, зміцненню довіри до органів влади та стабільності політичної системи. Водночас відхилення від етичних стандартів негативно позначається на легітимності публічної влади й посилює кризові явища у сфері політичного врядування. Ефективність етичної поведінки значною мірою залежить від рівня її інституціоналізації, зокрема від наявності чітко визначених етичних норм, процедур контролю та механізмів політичної відповідальності. Формальне закріплення етичних вимог без належної практики їх реалізації знижує їх регулятивний потенціал і не забезпечує очікуваного впливу на політичну поведінку депутатів.

Література:

1. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20230820#Text>.
2. Про статус народного депутата України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.
3. Зозуля О. Сучасний стан і перспективи правового регулювання парламентської етики в Україні. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/23.pdf>.
4. Кисіль В. Парламентська етика депутатів в умовах євроінтеграції. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16113/1/22-23.pdf>.
5. Ковальчук-Майданець В. Етика та поведінка депутатів Верховної Ради. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/6774>.
6. Когут А., Савчук О. Етичне та правове регулювання поведінки парламентарів: міжнародний досвід та пропозиції для України. *Policy Paper*. 2019. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28800.pdf>.
7. Кодекс депутатської етики: легко порушити, складно прийняти, неможливо домовитися. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/kodeks-deputatskoyi-etyky-legko-porushyty-skladno-pryjnyaty-nemozhlyvo-domovyty-sya/>.
8. Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komity?pidid=3019.

9. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-iv>.
10. Лікарчук Н., Лікарчук Д. Парламентська етика: політологічний аналіз. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ea80bac-d67f-468a-a883-34f35da415c3/content>.
11. Погорелова А. Етика парламентської діяльності в українському контексті. URL: <https://www.golos.com.ua/article/317830>.
12. Правовий статус народного депутата. URL: https://legaid.wiki/index.php/Правовий_статус_народного_депутата#Нормативна_база.
13. Регулювання депутатської етики: як це працює у світі. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/regulyuvannya-deputatskoyi-etyky-yak-cze-praczuuye-u-sviti/>.
14. Суслова І., Флурі Ф., Бадрак В. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. Женева ; Київ, 2017. 56 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Parliamanetary-Ethics-Ukraine_UKR.pdf.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro Reglament Verkhovnoi Rady Ukrainy" [Law of Ukraine "On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine"]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20230820#Text> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy "Pro status narodnoho deputata Ukrainy" [Law of Ukraine "On the Status of a People's Deputy of Ukraine"]. (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> [in Ukrainian].
3. Zozulia, O. (2023). Suchasnyi stan i perspektyvy pravovoho rehulivannia parlamentskoi etyky v Ukraini [Current State and Prospects of Legal Regulation of Parliamentary Ethics in Ukraine]. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/23.pdf> [in Ukrainian].
4. Kysil, V. (n.d.). Parlamentska etyka deputativ v umovakh yevrointehratsii [Parliamentary Ethics of Deputies under the Conditions of European Integration]. Retrieved from: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16113/1/22-23.pdf> [in Ukrainian].
5. Kovalchuk-Maidanets, V. (2024.). Etyka ta povedinka deputativ Verkhovnoi Rady [Ethics and Behavior of Deputies of the Verkhovna Rada]. Retrieved from: <https://consultant.net.ua/consultant-article/6774>.
6. Kohut, A., Savchuk, O. (2019). Etychne ta pravove rehulivannia povedinky parlamentariv: mizhnarodnyi dosvid ta propozyitsii dlia Ukrainy. (Policy Paper). [Ethical and Legal Regulation of Parliamentarians' Behavior: International Experience and Proposals for Ukraine]. Retrieved from: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28800.pdf> [in Ukrainian].
7. Kodeks deputatskoi etyky: lako porushyty, skladno pryiniaty, nemozhlyvo domovytyysya. (2024). [Code of Parliamentary Ethics: Easy to Violate, Difficult to Adopt, Impossible to Agree]. (n.d.). Retrieved from: <https://parlament.org.ua/analytics/kodeks-deputatskoyi-etyky-legko-porushyty-skladno-pryjnyaty-nemozhlyvo-domovytyysya/> [in Ukrainian].
8. Komitet z pytan' Reglamentu, deputatskoi etyky ta orhanizatsii roboty Verkhovnoi Rady Ukrainy [Committee on Rules of Procedure, Parliamentary Ethics, and Organization of Work of the Verkhovna Rada of Ukraine]. (n.d.). Retrieved from: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komity?pidid=3019 [in Ukrainian].
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (n.d.). Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-iv> [in Ukrainian].
10. Likarchuk, N., & Likarchuk, D. (2021). Parliamentary Ethics: Political Science Analysis. Retrieved from: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ea80bac-d67f-468a-a883-34f35da415c3/content>.
11. Pohorelova, A. (2019). Etika parlamentskoi diial'nosti v ukrains'komu konteksti [Parliamentary Ethics in the Ukrainian Context]. Retrieved from <https://www.golos.com.ua/article/317830> [in Ukrainian].
12. Pravovyi status narodnoho deputata [Legal Status of a People's Deputy]. (n.d.). Retrieved from: https://legaid.wiki/index.php/Правовий_статус_народного_депутата#Нормативна_база [in Ukrainian].
13. Rehulivannia deputatskoi etyky: iak tse pratsiuie u sviti. (2024). [Regulation of Parliamentary Ethics: How It Works Worldwide]. (n.d.). Retrieved from: <https://parlament.org.ua/analytics/regulyuvannya-deputatskoyi-etyky-yak-cze-praczuuye-u-sviti/> [in Ukrainian].
14. Suslova, I., Fluri, F., Badrak, V. (2017). Parlamentarska etyka v Ukrayini. Realii, potreby, perspektyvy. [Parliamentary Ethics in Ukraine: Realities, Needs, Prospects]. Retrieved from: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Parliamanetary-Ethics-Ukraine_UKR.pdf [in Ukrainian].

Andrii Mishchuk, Marianna Mishchuk. Ethical Behavior in the Activities of Representative Bodies of Power: The Political Dimension

In the contemporary context of democratic political system development, the issue of ethical behavior in the activities of representative bodies of power has become particularly significant. The increasing role of public policy, the openness of political processes, and the growing influence of public opinion have heightened the demands for moral and ethical standards in the conduct of elected representatives. The ethical behavior of deputies constitutes an important factor in shaping citizens' trust in institutions of power, determining their political legitimacy, and directly influencing the effectiveness of the exercise of governmental authority.

From a political perspective, ethical behavior is not limited to compliance with formally established legal norms; it encompasses a broader set of principles, including responsibility, integrity, transparency, accountability, and orientation toward the public interest. Violations of these principles within the activities of representative bodies of power lead to a decline in the quality of political decisions, the spread of political cynicism, and an increase in social tension. For this reason, the ethical dimension of political activity is increasingly considered a necessary element of democratic governance rather than a secondary characteristic of political culture.

The relevance of this research is also determined by processes of institutional transformation, which are accompanied by a reassessment of the role and responsibility of representative bodies of power. In conditions of democratic change, there is a need for a scholarly understanding of the mechanisms for shaping and regulating the ethical behavior of political actors, as well as for defining the limits of deputies' political responsibility to society. Insufficient institutionalization of ethical norms, fragmented control over their implementation, and conflicts between political expediency and moral requirements enhance the importance of a comprehensive political analysis of this issue. Consequently, the study of ethical behavior in the activities of representative bodies of power is both timely and necessary for deepening theoretical approaches to understanding contemporary politics and improving practices of democratic governance.

Key words: *ethical behavior, political ethics, representative bodies of power, parliamentary activity, political responsibility, political culture, democratic institutions, public authority, public interest, political governance.*

Відомості про авторів:

Міщук Андрій – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії факультету історії, політології і міжнародних відносин, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Міщук Мар'яна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук факультету історії, політології і міжнародних відносин, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 17.11.2025

Прийнята 08.12.2025

Опублікована 28.01.2026